

Motion till riksdagen 2012/13:So206

av Eva Olofsson m.fl. (V)

Apoteket

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	2
4	Insyn i apotekens brister och fel.....	3
5	Apotekens kunder	4
5.1	Alla måste kunna hitta sina mediciner	4
5.2	Ingen ska behöva avstå medicin av kostnadsskäl	5
6	Apoteksverksamhet på landsbygden	5
7	Apotekens personal	6
8	Receptfria läkemedel i handeln	6
8.1	Fel- och överdosering av läkemedel.....	7
8.2	Tillstånd	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör utredas hur offentlighets- och sekretesslagen behöver ändras för att tillgodose allmänhetens rätt till insyn vad gäller brister i apoteksverksamhet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör inleda en dialog med apoteksmarknadens aktörer för att förbättra för konsumenterna.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett nationellt register över lagerhållna produkter bör upprättas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör se över kreditprövningsvillkoren för läkemedel.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att möjligheten att införa ett gemensamt kreditsystem för alla landets apotek bör ses över.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur landsbygden varaktigt ska garanteras tillgång till apoteksverksamhet med kompetent personal.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en nationell kompetensplattform för apotekspersonal bör upprättas.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att listan över läkemedel som får säljas i butik bör ses över och utvärderas ur ett patientsäkerhetsperspektiv.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att mindre läkemedelsförpackningar bör införas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör införas krav på bassortiment av läkemedel.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör vara tillståndplikt för att sälja läkemedel i detaljhandel.

3 Inledning

Den svenska läkemedelspolitiken borde utgå från att alla människor som vistas i Sverige ska ha rätt till den medicin de behöver och information om hur medicinen ska användas på rätt sätt. Detta ska vara oberoende av inkomst eller var i landet man bor. Tillgänglighet handlar om så mycket mer än antalet

Fel! Okänt namn på

apotek per invånare. Möjligheten att få tag på de läkemedel man behöver ska aldrig styras av vilket landsting man bor i, vilken apoteksägare man har närmast eller om varan lagerhålls just där. Alla ska ha rätt till en säker och trygg läkemedelsanvändning genom opartisk och högkvalitativ medicinsk rådgivning av kompetent personal, oavsett om det gäller förskrivna eller receptfria läkemedel.

De förändringar som den borgerliga regeringen genomfört inom det svenska apotekssystemet de senaste åren har medfört stora brister i systemet och negativa effekter för allmänheten, vilket också tydligt framgått i debatten runt apoteksprivatiseringarna. Förändringarna är rent ideologiska och bygger på den felaktiga utgångspunkten att läkemedel i huvudsak är en detaljhandelsfråga och inte en del av en väl fungerande hälso- och sjukvård. Apoteket AB:s ensamrätt på försäljning av läkemedel har försvunnit, över 600 av 900 apotek har sålts ut och en mängd privata aktörer har dykt upp på den svenska apoteksmarknaden. Ett av huvudskälen sades vara att öka tillgängligheten till apotek genom att fler öppnas och öppettiderna förlängts. Visst har så skett, men det är något som Apoteket AB med rätt direktiv själva hade kunnat göra ändå eftersom vinstmarginalen var stor. Detta är istället ett svepskäl för ett ideologiskt val som har lett till flera negativa konsekvenser, som vi ska återkomma till i denna motion.

Vänsterpartiet sa nej till avregleringen av Apoteket. Detta eftersom den innebär att man av marknadsideologiska skäl slog sönder ett välfungerade system med internationellt sett hög kostnadseffektivitet, säkerhet och kundnöjdhet. Det finns en anledning till varför staten ska äga företag, nämligen för att använda dem till samhällsnytta och för befolkningens behov. Staten bör därför även fortsättningsvis behålla och utveckla det som i dag finns kvar i statlig ägo av Apoteket.

4 Insyn i apotekens brister och fel

Sveriges television har genomfört en granskning av Sveriges nya apoteksmarknad. En del av granskningen handlade om de inspektioner som Läkemedelsverket gör ute på apoteken. När SVT bad att få titta på inspektionsrapporterna fick man ut dokument där all information rörande felaktigheter och brister var sekretessbelagd och överstruken.

Det är förstået av stort allmänintresse att veta om en så viktig samhällsfunktion som apoteken fungerar väl och om det finns aktörer på marknaden som i stor omfattning missköter detta ansvar. Patientsäkerheten måste gå före företagets intresse av att inte förlora kunder. Det bör därför utredas hur offentlighets- och sekretesslagen behöver ändras för att tillgodose allmänhetens rätt till insyn vad gäller brister i apoteksverksamhet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

5 Apotekens kunder

Det är ytterst viktigt att konsumenterna har högt förtroende för apoteket och känner sig trygga när de handlar läkemedel. Konsumentverket fick i uppdrag av regeringen att följa och analysera vilka konsekvenserna blev för apoteksmarknaden med omregleringen. Dess slutredovisning visar att konsumenternas känsla av trygghet när det gäller apoteksmarknaden generellt har försämrats efter omregleringen. Andelen som instämmer i påståenden om förtroende och trygghet är signifikant lägre 2011 än motsvarande andel vid 2008 års undersökning.

Apotekskunderna upplever flera försämringar på apoteksmarknaden efter omregleringen och försämringarna har skett inom de områden som konsumenterna tycker är allra viktigast. Antalet konsumenter som ger apoteket ett positivt betyg har sjunkit från 95 procent före omregleringen till 77 procent. Konsumenter som uppger att de får vänta mer än 24 timmar för att få läkemedel de har fått på recept har ökat från 4 till 11 procent. Dessutom har konsumenterna fått lägre tilltro till både den information apoteket ger inför köp av läkemedel och apotekspersonalens kunnande. Konsumenternas syn på apotekslokalerna överlag har också blivit mer negativ.

Konsumentverket rekommenderar regeringen att inleda en dialog med apoteksmarknadens aktörer för att få till nödvändiga förbättringar för konsumenterna. De anser att dialogen bör innefatta förbättrad tillgång till personal med farmaceutisk kompetens, förköpsinformation och rådgivning inför köp av läkemedel samt tillgänglighet i och i anslutning till apotekslokalerna. Förslaget är bra, och därför bör regeringen snarast inleda en sådan dialog. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.1 Alla måste kunna hitta sina mediciner

Det har blivit allt vanligare att apotekets kunder får beskedet att det läkemedel som de ska hämta ut inte finns i lager, detta trots att det i dag finns fler apotek och fler försäljningsställen än tidigare. Den största orsaken till detta är att apoteken har mindre varulager. Att det ställer till stora problem för många människor är en självklarhet. Vid socialutskottets hearing om apoteksmarknaden vittnade patient- och pensionärsorganisationer om hur deras medlemmar har drabbats hårt av denna försämrade tillgänglighet.

Apotekets skyldigheter gentemot kunden regleras i dag bl.a. i en förordning som säger att kunden ska få sitt läkemedel inom 24 timmar efter att det efterfrågas. Undersökningar gjorda i början av 2011 visar att inget av de sju största apoteksföretagen klarar 24-timmarsregeln vid alla tillfällen.

När Apoteket AB drev samtliga apotek var det enkelt att ta fram information om vilket apotek som hade varan inne och hänvisa patienten dit. Efter avregleringen försvann den servicen eftersom apoteken av konkurrensskäl inte har tillgång till information om varandras lagerhållning.

Det är oacceptabelt att patienter inte får tag på sin medicin p.g.a. konkurrens mellan olika apoteksföretag. Vi föreslår därför, i likhet med Farmaciförbundet, att ett nationellt sekretesskyddat register upprättas över lagerhållna läkemedel på olika apotek. Med hjälp av ett sådant register kan apotekspersonalen snabbt se var medicinen finns och hänvisa kunden dit. Vi är medvetna om att den pågående Läkemedels- och apoteksutredningen ska undersöka och komma med förslag för att åtgärda problemen med att det har blivit svårare för folk att få ut sina mediciner. Till dess att vi ser konkreta åtgärder vidhåller vi dock förslaget att ett nationellt register över lagerhållna produkter bör upprättas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.2 Ingen ska behöva avstå medicin av kostnadsskäl

Ingen ska behöva avstå från läkemedel man behöver för att man inte har råd. För några år sedan var det ca 80 000 personer i Sverige som inte hade möjlighet att ta ut sina läkemedel och mörkertalet kan vara stort. Vänsterpartiet ser läkemedel som en del av hälso- och sjukvården och därmed också en rättighet. Regeringen bör se över kreditprövningsvillkoren för läkemedel så att ingen ska behöva avstå från sina mediciner av ekonomiska skäl. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I dag har varje företag på apoteksmarknaden ett eget creditsystem. Detta innebär att läkemedelskonsumenten måste gå igenom en ny kreditprövning vid inköp hos olika apotekskedjor. Detta ställer till stora problem för många människor, inte minst för många äldre med låg pension och stort läkemedelsbehov. För att underlätta för kunden att få sin medicin så snabbt som möjligt bör möjligheten att införa ett gemensamt creditsystem för alla landets apotek ses över. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Apoteksverksamhet på landsbygden

Tidigare hade Apoteket AB ett rikstäckande ansvar, men det försvann i och med avregleringen. Apoteket AB gavs endast ett tillfälligt åtagande att upprätthålla verksamhet med runt 750 apoteksombud runtom i landet, alltså service i exempelvis livsmedelsbutiker. Regeringen meddelade tidigare i år att detta åtagande förlängs i tre år.

Vid avregleringen slöts också avtal gällande 110 apotek på landsbygden som köptes upp av vinstdrivande apotekskedjor. Dessa apotek får inte läggas ner före utgången av mars 2013. Därefter kan människor som är vana vid att gå till dessa apotek inte känna sig trygga med att få ha servicen kvar.

Apoteken och apoteksombuden på små orter spelar en mycket viktig roll för tillgängligheten av läkemedel i hela landet. Avreglering har inneburit att servicen på landsbygden har försämrats. Regeringen bör snarast återkomma med förslag på hur landsbygden varaktigt ska garanteras tillgång till apoteks-

Fel! Okänt namn på

verksamhet med kompetent personal. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Apotekens personal

Arbetsmiljön på apoteken har blivit sämre efter omregleringen av marknaden. I Farmaciförbundets arbetsmiljöbarometer 2012 skriver man bl.a:

Farmaciförbundets arbetsmiljöbarometer för år 2012 visar att personalen har fått betala ett mycket högt pris för omregleringen. Resultaten stöder också de undersökningar som visar att kundernas situation har försämrats på den omreglerade marknaden.

Redan i förra årets rapport visade Farmaciförbundet att arbetsmiljön hade kraftigt försämrats på grund av omregleringen. Årets resultat visar att det har blivit ännu sämre. Fler upplever stress på jobbet, fler känner sig slitna efter arbetsdagens slut och fler känner oro för att inte orka med sitt arbete i framtiden.

Bara sedan undersökningen 2011 säger nästan två tredjedelar av apotekspersonalen att deras arbetsmiljö har försämrats. Hela 62 procent instämmer helt i påståendet att de är oroliga för att inte orka med sitt jobb i framtiden och bland den majoritet apotekspersonal som uppger att de lider av hälsorelaterade besvär uppger så många som 89 procent att de tror att det beror på den egna arbetssituationen. 69 procent uppger att stressen ökat under det senaste året. Bakgrunden är denna: Trots att det blivit fler apotek så har inte det totala antalet anställda ökat.

Bristerna i arbetsmiljön drabbar inte bara dem som arbetar på apotek, de riskerar också att gå ut över konsumenterna. Bland dem som arbetar med att ge råd om läkemedel anger hela 61 procent att de inte har tid att ge bra rådgivning. Bland de legitimerade receptarierna, som är den största yrkesgruppen med särskilt ansvar för just recept, instämmer 38 procent helt i påståendet att de känner oro för att recepthanteringen inte gjorts korrekt p.g.a. tidsbrist.

Många apoteksanställda vittnar också om att det inte längre finns tid till att läsa in informationen om nya läkemedel. Eftersom personalens kompetens är läkemedelskonsumenternas trygghet bör det inrättas en nationell kompetensplattform så att apotekspersonalen kan hålla sig à jour inom läkemedelsområdet, med t.ex. Läkemedelsverket, ASAB som huvudman. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Receptfria läkemedel i handeln

Det är viktigt att komma ihåg att läkemedel inte är vilken vara som helst utan är en del av hälso- och sjukvården. 2009 togs apotekets detaljhandelsmonopol bort och marknaden öppnades upp för privata företag som utifrån sina vinstintressen började påverka vår läkemedelsanvändning. Vänsterpartiet stödde inte

Fel! Okänt namn på

förslaget när det behandlades i riksdagen och vi anser fortfarande att läkemedel i första hand ska säljas på apotek.

Ett tungt skäl för detta är att det på apotek finns utbildad och kunnig personal som kan ge rådgivning. Apotekspersonalen har även möjlighet att reagera när en person verkar överkonsumera ett läkemedel och informera om risker och ge råd om alternativ. Denna möjlighet till stöd saknas helt i dagligvaruhandeln.

Bristen på kunnig personal riskerar inte bara att öka missbruket av läkemedel utan innebär även risker i form av felaktig dosering och farliga läkemedelskombinationer. På apoteken finns farmaceuter som man kan ställa frågor till om man inte förstår anvisningarna eller diskutera med om vilka andra mediciner man använder. Personalen som säljer läkemedel i dagligvaruhandeln har i regel inte den kompetensen. Men problemet gäller inte bara avsaknaden av korrekt rådgivning; risken är även stor för direkt felaktig rådgivning. I arbetet som serviceinriktad försäljare ingår det både att försöka svara på frågor från kunden och att försöka öka försäljningen. Detta skapar uppenbara hälsorisker.

8.1 Fel- och överdosering av läkemedel

När tillgängligheten av läkemedel ökar, ökar även läkemedelskonsumtionen. En befolkningsstudie gjord av Statens folkhälsoinstitut visar att 1,1 procent eller 65 000 personer mellan 16 och 64 år har problem med missbruk av läkemedel i Sverige i dag. I den missbruksutredning som kom 2011 slås det fast att antalet patienter med vård under diagnosen skadligt bruk/beroende beräknas till 13 000 unika patienter per år i hela riket.

Missbruk av receptfria läkemedel är vanligt förekommande bland både ungdomar och äldre. Inte minst är det flickor och kvinnor som hamnar i sådant missbruk och de läkemedel som i första hand missbrukas är smärtstillande preparat.

Med läkemedel i dagligvaruhandeln har exponeringen av läkemedel ökat. Näringsidkarna har naturligtvis som mål att maximera vinsten och använder de medel de får för att öka försäljningen. Läkemedelsreklamens syfte är att få människor att konsumera mer läkemedel, något som står i direkt konflikt med folkhälsan.

Att det finns en åldersgräns på 18 år i butikerna är bra, men vi vet av erfarenhet från försäljning av folköl och tobak att detta inte alltid får tillräcklig effekt. Det är troligt att tillgängligheten har ökat konsumtionen av läkemedel även bland ungdomar under 18 år.

Vidare sänder själva försäljningsplatsen viktiga signaler om vad det är för något man köper. Att gå in på ett apotek och handla är förknippat med känslan av att man köper just ett läkemedel, vilket i sin tur påverkar vår konsumtion och användning.

Läkemedel ska i första hand säljas på apotek. Listan över läkemedel som får säljas i butik bör ses över och utvärderas ur ett patientsäkerhetsperspektiv. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

En överkonsumtion av läkemedel kan ge biverkningar och förgiftningar. För att komma tillrätta med överdosering bör läkemedel förpackas och säljas i mindre paket. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I dag finns det inget krav på butikerna som säljer receptfria läkemedel att de ska inneha ett bassortiment, något som är ett måste ur ett patientsäkerhetsperspektiv. Det finns exempelvis inget krav på att det måste finnas doser anpassade till både barn och vuxna. Detta riskerar att öka den felaktiga doseringen när konsumenten blir satt i en situation där man försöker anpassa ett läkemedel doserat för en vuxen till att passa ett barn. Det behöver därför införas krav på bassortiment av läkemedel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.2 Tillstånd

Receptfria läkemedel ute i handeln bör inte få säljas utan tillståndsprövning. I dag finns det enbart anmälningsplikt för de näringsidkare som säljer läkemedel. En fördel med ett krav på tillstånd vore att tillsynsmyndigheten redan innan försäljningen påbörjas ges tillfälle att göra en bedömning av näringsidkarens lämplighet att sälja läkemedel. Vidare skulle det bli lättare att ingripa mot den som inte följer reglerna, medan något tillstånd att återkalla vid misskötsamhet inte finns i ett anmälningsystem. Det bör därför vara tillståndsplikt för att sälja läkemedel i detaljhandel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 20 september 2012

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)

Marianne Berg (V)

Lars Ohly (V)

Mia Sydow Mölleby (V)